

วิธีการการอนุรักษ์ป่าไม้ของพระครูวิมลสารวิสุทธิ์ (แก่น อนงค์โณ)

A Study of the Role in the forest's Conservation of Phrakru Vimolsaravjsuddhi (Kean Anangkano)

ดร.ประสพฤกษ์ รัตนยงค์^๑

ดร.ชุติมา นาคประสิทธิ์^๒

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ด้วยการเก็บข้อมูลจากเอกสาร (Documents) และเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field study) ในพื้นที่คือวัดหนองหัวแรด ตำบลแหลมทอง อำเภอหนองบุญมาก จังหวัดนครราชสีมา โดยมีวัตถุประสงค์คือ ๑) เพื่อศึกษาแนวความคิดการอนุรักษ์ป่าไม้ในพระพุทธศาสนาเถรวาท ๒) เพื่อศึกษาพระวินัยบัญญัติเกี่ยวกับอนุรักษ์ป่าไม้ในพระพุทธศาสนาเถรวาท ๓) เพื่อศึกษาวิธีการอนุรักษ์ป่าไม้ของพระครูวิมลสารวิสุทธิ์(แก่น อนงค์โณ) ผลการวิจัยพบว่า พระครูวิมลสารวิสุทธิ์ (แก่น อนงค์โณ) มีวิธีการอนุรักษ์ป่าไม้โดยเป็นผู้นำจัดกิจกรรมปริวาสกรรม ปลูกป่าเฉลิมพระเกียรติ สวนสมุนไพรมงคล โครงการปฏิบัติธรรมสัปดาห์วิสาขะและวันสำคัญทางศาสนาและของชาติ เพื่อให้ชุมชนเห็นความสำคัญของป่า เกิดความรักความหวงแหนป่าชุมชนของตน ร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐและเอกชนตลอดจนประชาชนทั่วปลูกป่า ตั้งกฎกติการ่วมกัน สร้างแนวรั้วป้องกันไฟป่า หาของป่า สัตว์ป่าและชุดสระน้ำไว้ใช้ในฤดูแล้งและจะใช้เมื่อเกิดไฟป่า เป็นต้น จึงนับว่าวิธีการดูแลรักษาป่าไม้ตามหลักพระพุทธศาสนาที่พระครูวิมลสารวิสุทธิ์(แก่น อนงค์โณ) ได้ส่งผลให้ท่านได้รับการยกย่องได้รับรางวัลต่าง ๆ มากมายอันเป็นแบบอย่างที่ดีของพระสงฆ์ไทยและประชาชนทั่วไปในการอนุรักษ์ป่าไม้

คำสำคัญ : วิธีการ, อนุรักษ์, ป่าไม้

Abstract

This research is a Qualitative Research by collected the data from documents and filed study in the area of WatNonghourad, LaemThong Sub-District,

^๑อาจารย์ประจำคณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา

^๒อาจารย์ประจำสาขาวิชาการบัญชี คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน

Nongboonmak District, Nakhon Ratchasima Province has three objectives; 1) to study about concept of the forest's conservation in Theravada Buddhist, 2) to study about discipline of the forest's conservation in Theravada Buddhist and 3) to study about the role in the forest's conservation of Phrakru Vimolsaravisuddhi (Kaen Anongkano). The role of the forest's conservation is lead by providing the activities of probation, afforest for celebrate His Majesty The King, herbal garden, practice Dhamma of Visak week and the important Buddhist Day and National Day to the public presses the importance of the forest, encourage to cherish their community forest, participate to the government section and private section included the public section to afforest, set the rules together, construct the fire protection line, prevent the people to commit the illegal thing in the forest or wild animals and dig the pool for using in summer season and using when fire etc. it is the role in the forest's conservation of Phrakru Vimolsaravisuddhi (Kaen Anongkano) affected the awards and as a good prototype to Thai monks and the public about the forest's conservation

Keywords: Role, Conservation, forest

๑. บทนำ

พระพุทธเจ้าทรงมีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับป่าตลอดมาตั้งแต่ประสูติที่ป่าลุมพินีวัน ตรัสรู้ เผยแผ่ธรรมและปรินิพพานล้วนอยู่ในป่าเกี่ยวกับป่าทั้งสิ้น เมื่อพระองค์ได้ตรัสรู้และเริ่มประกาศหลักธรรมคำสอนของพระองค์ จนมีพระสาวกออกบวชตามพระองค์ยังทรงสรรเสริญการอยู่ป่าของพระภิกษุ การอยู่อาศัยในเสนาสนะป่า เพื่อความสุขสงบที่หาได้จากป่า สาเหตุที่ทรงทำเช่นนั้นเพราะทรงเห็นความสำคัญของป่าไม่ว่า ป่าไม้เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่ให้ประโยชน์แก่สิ่งมีชีวิตทั้งทางตรงและทางอ้อม ช่วย รักษาสมดุลของสภาพอากาศ ต้นน้ำลำธาร ความชุ่มชื้น เพื่อเกื้อกูลแก่ทรัพยากรธรรมชาติ อื่นๆ ทั้งดิน น้ำ ซึ่งเป็นแหล่งรวบรวมพืชพรรณและสัตว์ป่า อีกทั้งป่าไม้เป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่มนุษย์ได้บริโภคใช้สอย การที่มีป่าไม้จำนวนมากเท่ากับว่าจะช่วยทำให้ทรัพยากรอื่นๆ เพิ่มจำนวนมากขึ้นตามมา^๓ พระองค์จึงให้ความสำคัญกับป่าไม้อย่างยิ่ง ถึงกับตรัสว่าเป็นความผิด มีโทษแก่ภิกษุผู้ทำลายป่าไม่ว่าจะวิธีใดดังที่ตรัสไว้ในพระวินัย ปรึษาบัติทุกกฎแก่ภิกษุผู้เผาป่าว่า “ห้ามภิกษุเผาป่า เรียกว่าอยู่ป่าได้แต่อย่าเผาป่า แต่หากจะเผาป่าเพื่อเป็นแนวป้องกันไฟลุกลามก็สามารถทำได้”^๔ การที่ภิกษุเบียดเบียนตนไมที่อยู่ในป่าด้วยการตัดต้นไม้เองบางกรไชคนอื่นตัด ต้นไม้บาง จุดไฟเผาต้นไม้บาง สร้างกุฎิที่อยู่อาศัยด้วยการตัดต้นไม้ที่อยู่ในป่าบาง การกระทำเหล่านี้ ถือเป็นความผิดทางพระวินัยบัญญัติ เพราะภิกษุใดเบียดเบียนตนไมและเหล่าสัตว์ที่อาศัยอยู่ในบริเวณ ป่าให้ได้รับความเดือดร้อนจึงทรงห้ามและทรงบัญญัติพระวินัยสำหรับพระสงฆ์ห้ามตัดไม้

^๓พระครูพิพิธธรรม,ดร.,แนวทางการอนุรักษ์ป่าตามหลักคำสอนพุทธศาสนาเถรวาท : กรณีมูลนิธิ
ชักเมื่อน่าน วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ปีที่ 3 ฉบับที่ 2, หน้า ๓๒.

^๔วิ.มหา. (ไทย) ๒/๓๕๓/๔๘๑.

ทำลายป่าห้ามตัดหญ้าทรงอนุญาตให้สร้างเสนาสนะป่าเป็นต้นดังที่ตรัสว่า “ภิกษุต้องอาบัติปาจิตตีย์ เพราะพรากรุกฏคาม”^๕ ในขณะที่เดียวกันพระองค์ยังทรงสรรเสริญการปลูกป่าว่าผู้ที่ปลูกป่าย่อมได้บุญมากดังที่ตรัสในวนโรปสูตร ว่า “ชนเหล่าใดปลูกสวนอันรื่นรมย์ ปลูกป่า สร้างสะพาน ขุดสระน้ำ และให้ที่พักอาศัย บุญย่อมเจริญแก่ผู้นั้นทั้งกลางวันและกลางคืนตลอดกาลทุกเมื่อ ชนเหล่านั้นดำรงอยู่ในธรรม สมบูรณ์ด้วยศีล ย่อมไปสู่สวรรค์อย่างแน่นอน”^๖ จะเห็นได้ว่าพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ป่าทรงยกย่องพระภิกษุผู้อยู่ป่า การสร้างเสนาสนะป่า การอยู่ในที่อันสงัด ไม่คลุกคลีด้วยหมู่คณะห้ามตัดกิ่งไม้ ไม่ให้ทำลายป่าเพราะป่าไม้เป็นที่อาศัยของสัตว์ป่า เทวดา เป็นต้นดังนั้น พระพุทธเจ้าจึงทรงให้ความสำคัญกับป่าไม้เพราะป่าไม้ถือว่าเป็นธรรมชาติสิ่งแวดล้อมที่มีความสำคัญยิ่งต่อมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายในโลกนี้ จากแนวคิดทางพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าไม้ดังกล่าวจึงทำให้พระสงฆ์ซึ่งมีวิถีการดำรงชีวิตที่เกื้อกูล และสัมพันธ์กับป่าไม้อันทั้งด้านความเป็นอยู่ วินัย บัญญัติและหลักคำสอนทั้งในอดีตและปัจจุบัน มีความมุ่งมั่นที่จะดูแลอนุรักษ์ป่าไม้เอาไว้อย่างจริงจัง จึงเกิดพระสงฆ์อนุรักษ์ป่าไม้ขึ้น

วัดหนองหัวแรด เป็นวัดที่ตั้งอยู่ในอำเภอหนองบุญมาก จังหวัดนครราชสีมา ตั้งขึ้นมาพร้อมกับชุมชน เริ่มแรกที่เดียววัดนี้มีป่าไม้ที่มีความอุดมสมบูรณ์มาก ป่าไม้ซึ่งอยู่ในเขตที่เป็นที่อยู่บริเวณวัด เป็นที่ดินของวัดเก่ามาแต่เดิมมีประมาณ ๑๐๐ กว่าไร่ ครอบคลุม ๓ หมู่บ้านคือ ๑ หมู่บ้านหนองหัวแรด ๒) หมู่บ้านดงอีจาน ๓) หมู่บ้าน... โดยประชาชนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านและชุมชนใกล้เคียงใช้เป็นที่ทำหน่อไม้ ผักหวาน เห็ดและหาของป่าอื่น ๆ ชุมชนได้รับประโยชน์จากป่าไม้ร่วมกัน แต่เมื่อเวลาผ่านไปป่าไม้เริ่มถูกทำลายจากการเผาป่าหาของป่าบ้าง จากการลักลอบตัดไม้บ้าง ส่งผลให้ป่าไม้ลดจำนวนลงไปมาก อันเกิดจากบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวจึงทำให้พระสงฆ์และชาวบ้านเริ่มมองเห็นปัญหาแต่เดิมนั้นการใช้ประโยชน์จากป่าไม้นั้นไม่ได้มีกฎเกณฑ์หรือระเบียบใด ๆ คือใครประสงค์ใช้อย่างไรไม่มีกฎกติกาห้ามจึงเกิดการเผาป่าเพื่อง่ายต่อการเข้าป่าหาหน่อไม้ หาผักหวาน หาเห็ดเพื่อการค้าโดยไม่ได้เหลือเพื่อให้เกิดใหม่ในฤดูต่อไปซึ่งเป็นปัญหาสะสมเรื่อยมา ทั้งระบบนิเวศน์ความสมบูรณ์ของป่า และมลภาวะจากการเผาก็เกิดขึ้น นอกจากนี้ยังมี การบุกรุกป่าไม้ยึดเอาเป็นสมบัติส่วนตัวบ้าง เข้าไปลักลอบตัดกหน้าดินไปขายบ้างจึงเนื้อที่ป่าปัจจุบันประมาณ ๗๐ กว่าไร่^๗ จึงทำให้มีพระภิกษุที่เห็นปัญหามีแนวความคิดที่จะอนุรักษ์ป่าไม้เอาไว้ไม่ให้ถูกทำลายหรือบุกรุกไป จึงทุ่มเทกายใจหรือชีวิตเพื่อการอนุรักษ์ป่าไม้ โดยพยายามขัดขวางผู้ที่ทำลายป่าไม้มากุรูปแบบร่วมมือกับชุมชน หาวิธีป้องกันป่าไม้ให้อยู่คู่กับชุมชนต่อไป

^๕วิ.มท.(ไทย) ๒/๘๙/๒๗๗.

^๖ส.ส.(ไทย) ๑๕/๔๗/๖๑.

^๗สัมภาษณ์ พระครูวิมลสารวิสุทธิ์ เจ้าอาวาสวัดหนองหัวแรด รองเจ้าคณะอำเภอหนองบุญมาก จังหวัดนครราชสีมา วันที่ ๒๒ มกราคม ๒๕๖๑.

พระครูวิมลสารวิสุทธิ์ (แก่น อนุญโคณ) เป็นพระมหาเถระรูปหนึ่งที่มีข้อวัตรปฏิบัติที่เคร่งครัดในพระธรรมวินัย เป็นที่เคารพศรัทธาของประชาชนอย่างยิ่ง ท่านมีแนวความคิดในการอนุรักษ์ป่าไม้ ได้ทุ่มเทกำลังกายกำลังใจอย่างเต็มสติกำลังความสามารถเพื่อดูแลอนุรักษ์ป่าชุมชนหนองหัวแรด โดยการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาสอนให้เห็นความสำคัญของป่าไม้ นำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการรักษาป่าไม้โดยการจัดกิจกรรมปฏิบัติธรรมในโอกาสต่าง ๆ การอบรมให้ความรู้เรื่องการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน การอนุรักษ์ป่า ธรรมชาติให้มีการปลูกป่าเพิ่มเติมจากเดิมในโอกาสพิเศษต่าง ๆ จัดทำสวนสมุนไพรเป็นต้น โดยร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐ เทศบาล ผู้นำชุมชน และประชาชนทั่วไปจัดกิจกรรมปลูกป่า การบวชต้นไม้และการตั้งกฎกติกาในการใช้ประโยชน์จากป่าไม้ร่วมกัน นอกจากนี้ยังสร้างแนวรั้วป้องกันไฟป่า การหาของป่า สัตว์ป่า เพื่อให้ชุมชนเห็นความสำคัญของป่าเกิดความรักความหวงแหนป่าชุมชนของตนให้ชุมชนได้ใช้ประโยชน์จากการเก็บหาของป่า อาทิ สมุนไพร ดอกกระเจียว ข่า เห็ดโคน เห็ดเผาะ และพืชป่าตามฤดูกาล คนทั้งชุมชนเคารพกฎกติกาในการใช้ประโยชน์จากป่าไม้ ทั้งตระหนักดีถึงทรัพยากรที่มีจำกัด ไม่ใช้ทรัพยากรจนเกินกำลังของป่า ซึ่งส่งผลให้สภาพป่ากลับมาสมบูรณ์ ปัจจุบันพระครูวิมลสารวิสุทธิ์(แก่น อนุญโคณ) ได้ร่วมมือกับชุมชนทำกำแพงอิฐเสริมเหล็กเป็นรั้วรอบแนวเขตป่าไม้เพื่อให้มีพื้นที่ชัดเจนในการอนุรักษ์รักษาป่าไม้และใช้ประโยชน์ร่วมกันจึงนับว่าพระครูวิมลสารวิสุทธิ์(แก่น อนุญโคณ) เป็นพระสงฆ์ที่มีบทบาทต่อการอนุรักษ์ป่าที่สำคัญอีกรูปหนึ่ง

ดังนั้นบทความนี้จึงได้เข้าไปศึกษาวิธีการในการเข้าไปแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นโดยมีวัดมีพระสงฆ์เป็นศูนย์กลางในการแก้ไข วิธีการอนุรักษ์ป่าไม้ภายในท้องถิ่นชุมชน ผ่านการจัดการป่าชุมชนร่วมกันโดยมีวัดพระภิกษุที่ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการประสานรวมใจ ทำให้เกิดการอนุรักษ์ รักษาป่าร่วมกัน ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาดังต่อไปนี้

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๒.๑ เพื่อศึกษาแนวคิดการอนุรักษ์ป่าไม้ในพระพุทธศาสนาเถรวาท
- ๒.๒ เพื่อศึกษาพระวินัยบัญญัติเกี่ยวกับอนุรักษ์ป่าไม้ในพระพุทธศาสนาเถรวาท
- ๒.๓ เพื่อศึกษาวิธีการอนุรักษ์ป่าไม้ของพระพระครูวิมลสารวิสุทธิ์(แก่น อนุญโคณ)

๓. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างมีขั้นตอนการศึกษาดังนี้

๓.๑ **ขั้นศึกษาข้อมูล** ศึกษาข้อมูลจากเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องเช่น พระไตรปิฎก อรรถกถา หนังสือวิชาการ วิทยานิพนธ์ วารสาร สื่อออนไลน์ และสื่ออื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

๓.๓ **ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล** วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากเอกสารที่เกี่ยวข้องเช่นพระไตรปิฎก อรรถกถา หนังสือ วิทยานิพนธ์ นิตยสาร วารสาร สื่อออนไลน์และสื่ออื่น ๆ และข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ซึ่งเป็นข้อมูลเชิงคุณภาพนี้ใช้วิธีพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

๓.๔ **ขั้นสรุปผลและอภิปรายผลการวิจัย** การวิจัยครั้งนี้ สรุปผลและอภิปรายผลแบบ บรรยายตามกรอบแนวทางการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อตอบคำถามตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยดำเนินการตามกรอบการวิจัย

๔. สรุปผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัยตามกรอบวัตถุประสงค์คือ ๑) เพื่อศึกษาแนวคิดดูแลและการอนุรักษ์ป่าใน พระพุทธศาสนาเถรวาท ๒) เพื่อศึกษาพระวินัยบัญญัติเกี่ยวกับอนุรักษ์ป่าในพระพุทธศาสนาเถรวาท และ ๓) เพื่อศึกษาวิธีการอนุรักษ์ป่าไม้ของพระพระครูวิมลสารวิสุทธิ(แก่น อนงคโณ) มีผลการวิจัย ดังต่อไปนี้

๔.๑ แนวคิดการอนุรักษ์ป่าในพระพุทธศาสนาเถรวาท

พบว่า พระพุทธศาสนามีแนวคิดในการส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์ป่าไม้เพื่อต้องการรักษา ความสมดุลของป่าไม้ เพื่อป้องกันพระภิกษุทำลายป่าไม้จึงทรงบัญญัติพระวินัยการเกี่ยวกับห้ามตัด และการทำลายป่าไม้โดยให้เห็นว่าป่าไม้ในฐานะเป็นสิ่งรื่นรมย์ มุมมองที่มีต่อป่าไม้ฐานะเป็นปัจจัย เกื้อหนุนต่อชีวิต เป็นแหล่งอาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยา รักษาโรค ดังนั้นพระพุทธศาสนา ถือว่า “ป่า” เป็นกัลยาณมิตรอันสำคัญที่เกื้อกูลต่อพระศาสนา ทั้งในแง่การกำเนิดพุทธภาวะของพระ ศาสดาการเผยแผ่ธรรมะ และการวางรากฐานองค์กรสงฆ์ตลอดจนการสร้างวัดแห่งแรกในพุทธศาสนา อีกด้วย ด้วยเหตุนี้จึงเป็นที่มาของการสร้างวัดในพระพุทธศาสนาที่เกิดขึ้นในบริเวณป่าเขตนวนา ราม บุพพารามนิโครธารามโฆสิตาราม เป็นต้น อันมีความเกี่ยวเนื่องกับสังคมผู้ชน ดังจะเห็นได้จาก พุทธ คำรัสที่ตรัสขึ้นชมถึงสถานที่ดังกล่าวว่า “ราชกุมารเมื่ออาตมาภาพแสวงหาอยู่อาอะไรเป็นกุศล คนควหาวิธีแห่งสันติสุขอันยอด เยี่ยมไม่มีสิ่งอื่นยิ่งกว่า เทียวจาริกไปในมคธชนบทโดยลำดับ บรรลุ ถึงอรุเวลาเสนาณิคม ณ ที่ นั้น อาตมาภาพได้พบภาคพื้นนารื่นรมย์ มีราวปานารมรื่นสงบเย็นน้ำในแม่น้ำใหญ่ไหลผานใส เย็น จืดสนิท มีทาน้ำราบเรียบสะดวกสบายนาผลิตผลิตใจยิ่งนัก...อาตมาภาพได้ เห็นแลว่ามี ความรู้สึกวาสนาที่เขื่อนนี้ควรเป็นที่บำเพ็ญเพียรของผู้ต้องการความเพียร”^๘ นอกจากนี้ยัง

^๘ม.ม. (ไทย) ๑๒/๒๗๙/๒๑,

ตรัสถึงคุณธรรมคือความกตัญญูที่มนุษย์พึงกระทำแมตอัสตัวและพืชทั้งหลาย ดังพุทธพจน์ว่า “บุคคล
นั่งก็ตาม นอนก็ตามที่ริมเงาต้นไม้ใด ไมควรหักรานกิ่งต้นไม้ นั้นเพราะวาคน ประทุษร้ายมิตรเป็นคน
เลวทราม”^๙ ทรงสอนไม่ให้เบียดเบียนสรรพสัตว์ดังที่พระองค์ได้ตรัสว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลายเมื่อ
ปุถุชนจะกล่าวชมพระตถาคตพึงกล่าวชมอย่างนี้ว่า พระสมณโคตมเว้นขาดจากรับัญญาหารดิบเว้น
ขาดจากการพรากพืชและภูตคามอย่างทีสมณพราหมณ์ผู้เจริญฉันโภชนะที่เข้าให้ด้วยศรัทธาแลวยัง
ประกอบกรพรากพืชคามและภูตคามเป็นปานน้อยอยู่เนื่อง ๆ คือพืชเกิดแต่เหง้า เกิดจากลำต้น เกิด
จากตา เกิดจากยอด เกิดจากเมล็ด”^{๑๐}

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าพระพุทธศาสนาสอนให้มองธรรมชาติเป็นสภาพแวดล้อมที่
งดงามน่ารื่นรมย์ และเป็นปัจจัยอย่างหนึ่งของความสุข พระพุทธศาสนาเอาธรรมชาติแวดล้อมมาใช้
เป็นองค์ประกอบอย่างหนึ่งในการศึกษาคือในการที่จะ พัฒนาคนให้มีจิตใจเจริญองงามเมื่ออยู่ใน
สภาพแวดล้อมที่สงบปราศจากเสียงรบกวน

๔.๒ พระวินัยบัญญัติเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าไม้ในพระพุทธศาสนาเถรวาท

พบว่า การอนุรักษ์ หมายถึง การดำเนินการเพื่อปกป้องรักษาสิ่งทีถือวาเป็นทรัพย์สินสมบัติ
ของ ตนเองและสังคม เช่น การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นต้น^{๑๑} พระพุทธองค์ทรงบัญญัติสิกขาบทที่
เกี่ยวข้องกับป่าไม้และสิกขาบทที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมดังมีปรากฏในสิกขาบทดังนี้ ในสิกขาบทที่ ๒
แห่งปาราชิกกัมมัต ตรัสถึงเหตุที่พระองค์ทรงห้ามพระภิกษุนำไม้ของหลวงไปใช้โดยผลการทรงติเตียน
ว่าพระภิกษุถือเอาทรัพย์ที่เจาของมิได้ให้โดยส่วนแห่งจิตคิดจะลักมีมูลค่าเท่ากับอัตรโทษที่พระราชา
ทั้งหลายจับโจรได้แล้วประหารบางจงจำบางเนรเทศบางบริภาษว่าเจ้าเป็นโจรเจ้าเป็นคนพาลเจ้าเป
นคนหลงเจ้าเป็นขโมยเพราะถือเอาทรัพย์ที่เจาของมิได้ให้แล้วทรงตรัสห้ามว่า ภิกษุผู้ถือเอาทรัพย์ที่เจ
าของมิได้ให้เปนปาราชิกหาสังวาสมิได้”^{๑๒} ในสิกขาบทที่ ๗ แห่งสังฆาทิเสสกัมมัตตรัสถึงเรื่องพระฉัน
นะใช้ให้คนแผวถางสถานที่สร้างวิหารจนทำให้พวกเขาตัดต้นไม้รุกเจดีย์ตนหนึ่งที่ชาวบานเคารพูชา
จึงถูกตำหนิเป็นอันมาก เหตุเพราะทานเบียดเบียนต้นไม้ซึ่งมีอินทรีย์เดียว^{๑๓} พระองค์จึงทรงบัญญัติ
สิกขาบทว่า “ก็ภิกษุจะสร้างวิหารใหญ่ ที่มีเจาของสร้างถวายเป็นของสวนตัว ต้องพาภิกษุ

^๙ ขุ.ชา.ทสก. (ไทย) ๒๗/๑๕๑/๓๔๗, ขุ.ชา. ปกิณณก. (ไทย) ๒๗/๑๙๖/๔๕๔, ขุ.ชา.ม. (ไทย) ๒๘/
๑๕๖๙/๔๓๐.

^{๑๐} ที.สี. (ไทย) ๙/๑๑/๖.

^{๑๑} พระครูใบฎีกาถาวร สุรพลโย (เสนสอน), การศึกษาบทบาทพระสงฆ์กับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้
: ศึกษาเฉพาะกรณีบทบาทของพระนิภากรโสภณ (ไกร ฐานิสฺสโร) วัดหนองกลับ อำเภอนองบัว จังหวัดนครสวรรค์
, วิทยานิพนธ์สาขาวิชาพระพุทธศาสนา (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช
๒๕๕๔), หน้า ๖.

^{๑๒} วิ.มหา. (ไทย) ๑/๘๙/๗๘.

^{๑๓} วิ.มหา. (ไทย) ๑/๓๖๕/๔๐๒.

ทั้งหลายไปแสดงพื้นที่ใหญ่ใหญ่เหล่านั้นทั้งแสดงพื้นที่ใหญ่เป็นพื้นที่ไม่มีอันตราย เป็นพื้นที่มี บริเวณ โดยรอบ ถ้าใหญ่ใหญ่สร่างวิหารใหญ่ เป็นพื้นที่มีอันตรายเป็นพื้นที่ไม่มีบริเวณโดยรอบหรือไม่พาใหญ่ ทั้งหลายไปแสดงพื้นที่ใหญ่เป็นสังฆาภิบาล”^{๑๔} การตัดต้นไม้จะตัดเองหรือใช้ให้คนอื่นตัดถือว่าเป็น ความผิดทางพระวินัยในสิกขาบทที่ ๑ แห่งกฎคัมภีร์ พระภิกษุตัดต้นไม้ที่มีเทวดาอาศัยอยู่แม้ว่า เทวดาจะขอร้องไม่ให้ท่านตัดต้นไม้แต่ภิกษุนั้นไม่เชื่อฟังยังขึ้นตัดต้นไม้และได้พินทุกแขนงของของ เทวดาทำให้เทวดาโกรธจึงทำให้พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทขึ้นมาว่า “ภิกษุต้องอาบัติปาจิตตีย์ เพราะพรากกฎคัมภีร์”^{๑๕} ในสิกขาบทที่ ๖ แห่งสุรปาณวรรค กล่าวถึงเรื่องภิกษุก่อไฟเป็นเหตุให้ไฟไหม้ ป่า จึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า “อนึ่ง ภิกษุใดไม่ปะนไฟ ต้องการผิงไฟ กอหรือใช้ไฟกอไฟ ต้องอาบัติปา จิตตีย์เว้นไว้แต่มีเหตุผลที่สมควร”^{๑๖}

จะเห็นได้ว่าพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับป่าไม้อย่างยิ่งพระองค์จึงทรงบัญญัติสิกขาบท ทั้งหลายที่เกี่ยวข้องกับป่าไม้และต้นไม้ อันเป็นการห้ามภิกษุเบียดเบียนต้นไม้ที่อยู่ในป่าด้วยการตัดต้นไม้หรือการใช้คนอื่นตัดต้นไม้ ห้ามจุดไฟเผาต้นไม้ ถึงจะสร้างกุฏิอยู่อาศัยจะตัดไม้ในป่าก็ทำไม่ได้ เพราะการกระทำเหล่านี้ ถือเป็นความผิดทางพระวินัยบัญญัติ

๔.๓ วิธีการดูแลและอนุรักษ์ป่าไม้ของพระพระครูวิมลสารวิสุทธิ์(แก่น อนุญโณ)

พบว่า พระพระครูวิมลสารวิสุทธิ์(แก่น อนุญโณ) เป็นพระสงฆ์ที่ปฏิบัติตามพระวินัย ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบจนทำให้ประชาชนเลื่อมใสในการปฏิบัติของท่านและจริยาวัตรอันอันดีงาม ท่านมีความตั้งใจจริง มีความอดทน อดกลั้น ความเสียสละ ความมกน้อยไม่เห็นแก่ได้ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้งนอกจากนี้ท่านยังมีแนวความคิดในการอนุรักษ์ป่าไม้ไม่ให้มีการทำลาย บุกรุกพื้นที่เข้าไป ตัดต้นไม้และต้องการทำนุบำรุงรักษาสภาพธรรมชาติดั้งเดิมเอาไว้ไม่ให้เสียหายหวังจะฟื้นฟูป่าไม้ให้กลับคืนสู่สภาพเดิมได้ท่านจึงนำกำลังศรัทธาของชาวบ้าน ความเป็นผู้นำทางด้านจิตใจและความเชื่อของชาวบ้านมาปรับใช้เพนกลยุทธ์ในการอนุรักษ์ป่าไม้โดยการประยุกต์หลักธรรมทางศาสนาและระเบียบประเพณีทางสังคมมาเป็นสิ่งช่วยขับเคลื่อนให้บรรลุผลตามเป้าหมาย อนุรักษ์ป่าไม้และปลูกป่าไม้ทดแทนที่ถูกทำลายไปด้วยการส่งเสริมให้ชาวบ้านช่วยกันปลูก จัดพิธีปลูกในวันสำคัญของชาติและศาสนาเช่น ปลูกต้นไม้ในมาฆบูชา วิสาขบูชา วันเขาพระยาออกพรรษา วันเฉลิมพระชนมพรรษา สมเด็จพระบรมราชินีนาถหรือวันพ่อแห่งชาติ เป็นต้นนอกจากนี้ท่านยังกำหนดพื้นที่บริเวณป่าไม้จัดให้เป็นสถานที่สำหรับการเจริญทางวิปัสสนากรรมฐาน การร่วมมือกับชุมชนตั้งกฎกติกาในการอนุรักษ์ป่าไม้อันเป็นวิธีการอนุรักษ์ป่าของพระพระครูวิมลสารวิสุทธิ์ (แก่น อนุญโณ) ซึ่งสามารถนำมาแสดงดังนี้

^{๑๔}วิ.มหา. (ไทย) ๑/๓๖๖/๔๐๓.

^{๑๕}วิ.มหา. (ไทย) ๒/๔๐/๒๗๘.

^{๑๖}วิ.มหา. (ไทย) ๒/๓๕๓/๔๘๑.

คือ ๑) การอบรมให้ความรู้แก่นักเรียนนิสิตนักศึกษาประชาชนทั่วไปเกี่ยวกับประโยชน์ของป่าไม้ ทุกวันอาทิตย์จะนำนักเรียนไปศึกษาป่าไม้โดยสอนให้รู้จักชื่อต้นไม้ ประโยชน์ที่เกิดจากต้นไม้มีสรรพคุณด้านต่าง ๆ เช่นสมุนไพร การนำไปใช้ประโยชน์^{๑๗} ๒) การจัดสวนป่าให้เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมโดยพระครูวิมลสารวิสุทธิ์(แก่น อนุชโคณ) เป็นผู้นำจัดกิจกรรมปริวาสกรรม^{๑๘} ๓) การจัดกิจกรรมปลูกป่าเฉลิมพระเกียรติ โครงการปฏิบัติธรรมสัปดาห์วิสาขะและวันสำคัญทางศาสนาและของชาติ เพื่อให้ชุมชนเห็นความสำคัญของป่า เกิดความรักความหวงแหนป่าชุมชนของตน^{๑๙} ๔) ร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐและเอกชนตลอดจนประชาชนทั่วไปร่วมกิจกรรมปลูกป่า ตั้งกฎกติการ่วมกัน สร้างแนวรั้วป้องกันไฟป่า หางของป่า และสัตว์ป่าเป็นต้นโดยมีโครงการต่างๆ คือ ๑) กิจกรรมเรียนรู้คุณประโยชน์จากป่า ๒) การปลูกป่าเฉลิมพระเกียรติและวันสำคัญของชาติศาสนา ๓) โครงการบวชป่า ๔) โครงการสวนสมุนไพร ๕) โครงการสร้างแนวกันรั้วป้องกันไฟ ชุดสระน้ำกันความแห้งแล้งและใช้น้ำดับไฟ ๖) โครงการปฏิบัติธรรมต่างๆ เช่นปริวาสกรรม ปฏิบัติธรรมเฉลิมพระเกียรติ ๖๐ พรรษา จาริก ๘) การสอน อบรม ผ่านสถานีวิทยุชุมชนคนหนองบุญมาก สื่อต้นไม้พูดได้ สวนสัตว์ เทศน์บรรยายเกี่ยวกับป่าไม้ ๙) โครงการน้ำหมักปุ๋ยชีวภาพ เหล่านี้เป็นต้นล้วนเป็นโครงการที่เป็นการอนุรักษ์ป่าไม้ทั้งสิ้นจึงกล่าวได้ว่าพระครูวิมลสารวิสุทธิ์(แก่น อนุชโคณ) เป็นพระนักอนุรักษ์ นักพัฒนาที่เห็นความสำคัญของป่าไม้มีวิธีการดูแลรักษาป่าไม้ตามหลักพระพุทธศาสนาที่ส่งผลให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธา ได้รับการยอมรับและการให้ความร่วมมือจากหน่วยงานรัฐ องค์กรต่าง ๆ ที่เห็นผลงานดังกล่าวจึงมีการยกย่องให้ท่านได้รับรางวัลต่าง ๆ มากมายอันเป็นแบบอย่างที่ดีของพระสงฆ์ไทยและประชาชนทั่วไป ในการอนุรักษ์ป่าไม้อันเป็นผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ

๕. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๕.๑ ควรศึกษาเปรียบเทียบบทบาทพระสงฆ์ไทยกับพระสงฆ์พม่าในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

๕.๒ ควรศึกษาเปรียบเทียบบทบาทพระสงฆ์ฝ่ายเถรวาทกับพระสงฆ์มหานิกายในการอนุรักษ์ป่าไม้

๕.๓ ควรศึกษาบทบาทการอนุรักษ์ป่าไม้ของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท

^{๑๗} สัมภาษณ์นายเขียน รักษากิจ อายุ ๘๓ ปี วันที่ ๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

^{๑๘} สัมภาษณ์นางกอบกุล ใจสาหัส อุบาสิกาประจำวัดหนองหัวแรด วันที่ ๒๓ มกราคม ๒๕๖๑.

^{๑๙} นายณรงค์ ดำนกระโทก อายุ ๖๕ ปี วันที่ ๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

เอกสารอ้างอิง

๑. ข้อมูลปฐมภูมิ:

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย. ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

๒. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ

กรรณิการ พรหมเสารและเบญจา ศิลา, รักษาป่าเจดีย์ชั้นปัญญาปราชญ์. กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์อมรินทร์พริ้นติ้งพับลิซซิง, ๒๕๔๒

จำนง อติวัฒน์สิทธิ์และคณะ, สังคมวิทยา, (พิมพ์ครั้งที่ ๘), กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตร
ศาสตร์, ๒๕๔๐

เตชธัมโมภิกขุ. พุทธศาสนากับการอนุรักษ์ป่าไม้. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิฟอร์ด. โรงพิมพ์
หอรัตนชัยการพิมพ์, ๒๕๓๓.

นางปรา สุขวนิช. พระพุทธศาสนากับสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพมหานคร: กรมส่งเสริมและเผยแพร่
สิ่งแวดล้อมกระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม, ๒๕๔๒.

(๒) วิทยานิพนธ์

จิรศักดิ์ สีหวัฒน์ “บทบาทพระสงฆ์กับการอนุรักษ์ป่าของจังหวัดนครราชสีมา : ศึกษาเฉพาะกรณี
พระเทพสิมาภรณ์ เจ้าคณะจังหวัดนครราชสีมา” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพัฒนาชุมชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ๒๕๔๔.

นายเรวัตร์ โพธิ์พันธ์ “บทบาทพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ :- กรณีศึกษาพระสงฆ์ใน
โครงการพุทธอุทยาน เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่น้ำภาชี จังหวัดราชบุรี” วิทยานิพนธ์
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๕๘.

พระครูใบฎีกาถาวร สุรปลโย (เสนสอน) “การศึกษาบทบาทพระสงฆ์กับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่า
ไม้ : ศึกษาเฉพาะกรณีบทบาทของพระนิภากรโสภณ (ไกร ฐานิสฺสโร) วัดหนองกล้วย
อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์” วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๕๔.

๔) สัมภาษณ์ :

สัมภาษณ์พระครูวิมลสารวิสุทธิ (แก่น อนุญโณ), เมื่อวันที่ ๒๓ มกราคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์นางกอบกุล ใจสาหัส, เมื่อวันที่ ๒๓ มกราคม ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์นายเทียน รักษากิจ เมื่อวันที่ ๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.

สัมภาษณ์นายนเรศ ต่านกระโทก อายุ ๖๕ ปี วันที่ ๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.